

УДК 330.322:338.43

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2020-6.23>**Крупка М.І.***доктор економічних наук,
завідувач кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка***Урба С.І.***доктор економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємства,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано передумови, що об'єктивно вимагають реалізації механізмів удосконалення інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки України. Значна увага приділяється сучасному стану і тенденціям інвестування розвитку аграрного сектору, аналіз динаміки якого показує значне зменшення обсягів капітальних вкладень. Проведено критичний аналіз обсягів прямих іноземних інвестицій в розрізі основних країн-інвесторів та сформовано пріоритетні цілі інвестиційного забезпечення, реалізація яких на макро-, мезо- та мікрорівнях створить адекватні умови для модернізації галузей вітчизняного аграрного сектору економіки. Значну увагу приділено основним параметрам, що стримують нарощування ефективності інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки. Розроблено організаційно-економічний інструментарій покращення інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору національної економіки.

Ключові слова: аграрний сектор, інвестиції, капітальні вкладення, прямі іноземні інвестиції, інвестиційне забезпечення, стратегічні пріоритети.

INVESTMENT PROVIDING OF DEVELOPMENT OF THE AGRARIAN SECTOR OF ECONOMY OF UKRAINE

Krupka Mykhailo, Urba Svitlana*Ivan Franko National University of Lviv*

In the article the prerequisites are researched, that objectively require the implementation of mechanisms to improve the investment of the agrarian sector of Economy of Ukraine. Considerable attention is paid to the current state and trends of investing in the development of the agrarian sector, the analysis and dynamics of which show that in recent years the volume of capital investment has been declined. The critical analysis of foreign direct investment in the agricultural sector is carried out. The main foreign countries that invest the most in the development of the agrarian sector of Economy of Ukraine have been presented. The priority goals of investment providing have been formed, the implementation of which at the macro, mega and micro levels will create adequate conditions for the modernization of the domestic agrarian sector of the economy. Considerable attention is paid to the main parameters that constrain the increase in the efficiency of investment providing for the development of the agrarian sector of the economy. The organizational and economic tools for improving investment providing for the development of the agrarian sector of the national economy have been developed, which includes a unit for the formation of investment providing and a unit for the transformation of measures to strengthen the national economy. The necessity of strategic reorientation of the existing approaches to formation of investment maintenance of agrarian sector of economy has been discussed by restructuring of the state support of investment, strategic programming of investment development projects, formation of mechanisms of reinvestment of profit, creation of agrarian and industrial clusters, improvement of intellectual staffing, development of logistics leasing the modernization of the agrarian sector, the transition to the principles of precision farming, providing support for the greening of agricultural production. It is argued that the implementation of strategic priorities of investment providing for the development of the domestic agricultural sector contributes to strengthening its competitive position in domestic and foreign agricultural markets.

Keywords: agrarian sector, investments, capital investments, foreign direct investment, investment providing, strategic priorities.

Постановка проблеми. Україна володіє значним потенціалом в аграрному секторі економіки, що зумовлено наявністю сприятливих природно-кліматичних умов, вигідним географічним й логістичним розташуванням, високою родючістю ґрунтового покриву, потужним людським капіталом сільських територій з усталеними традиціями господарювання

населення, що сформувалися історично. Водночас ефективність використання наявного потенціалу вітчизняного аграрного сектору економіки є недостатнім, з огляду на результати його функціонування у системі господарських відносин національної економіки. Зокрема, слабо задіяними є можливості природно-ресурсних потужностей, недостатнім рівнем

розвитку характеризується тваринницька галузь, низькою є частка продукції з високою доданою вартістю, обмеженими параметрами розвитку характеризується харчова й переробна галузі аграрного сектора економіки, надмірною є сировинна спрямованість вітчизняного аграрного експорту, незадіяними є резерви становлення горизонтально-вертикальних інтеграційних аграрних кластерів. На наш погляд, такі передумови актуалізують необхідність обґрунтування ефективних і дієвих механізмів системного покращення інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектора економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектора набули широкого поширення в наукових працях багатьох провідних учених, насамперед: Л. Васильєвої [1], О. Захарчука [3], М. Кісіля [2], Р. Лопатюк [7], Ю. Лупенка [3], Л. Транченко [7] та ін. Водночас все ще недостатньо розробленими залишаються теоретико-прикладні аспекти активізації інвестиційного забезпечення аграрного сектора, що потребує пошуку дієвого організаційно-економічного інструментарію його покращення.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасного стану інвестиційного забезпечення розвитку вітчизняного аграрного сектора економіки та конкретизації організаційно-економічного інструментарію покращення його інноваційної модернізації в системі національної економіки.

Вклад основного матеріалу дослідження. Успішний розвиток аграрного сектора економіки вимагає масштабного та ефективного інвестиційного забезпечення. У цьому контексті залучення інвестиційних ресурсів та їх раціональне використання видається принципово важливим завданням на рівні з іншими

важливими заходами підтримання функціональної спроможності національної економіки.

Варто зазначити, що залучення інвестицій в аграрний сектор залежить від існуючого інвестиційного клімату, розвиток якого стримує ряд чинників, найважливішими серед яких є: непослідовна і недосконала інвестиційна політика держави в аграрному секторі, яка формується на принципах залишкового бюджетного фінансування; нерозвиненість інноваційної інфраструктури, надмірний знос і відсутність умов не лише розширеного, а й простого відтворення основних засобів; несприятливі умови для розвитку малого бізнесу на селі; низька ліквідність інвестицій; недосконалий механізм економічних відносин між аграрними галузями, що зумовлює низьку рентабельності капіталу та недостатню інвестиційну привабливість аграрного сектора економіки [6, с. 76].

З наведених аргументів щодо проблем інвестиційного середовища досліджуваного сектора економіки випливає, що динамічні зміни параметрів умов функціонування потребують імплементації механізмів та інструментів реструктуризації підходів до здійснення інвестиційної модернізації галузей аграрного сектора економіки.

Фундаментальною основою підтримки процесів проектування, розробки та впровадження нової моделі виробничо-господарської діяльності аграрного сектора, яка спрямована на виробництво продукції з високою доданою вартістю, є інвестиційні ресурси, динаміка обсягів яких упродовж останніх років представлена на рис. 1.

Як ілюструють дані рисунка 1, у 2010 році частка капітальних інвестицій у сільське господарство складала 6,1%, у 2018 році – 14,3%, а у 2019 році знизилася до рівня 9,5%. Щодо обсягу капітальних інвестицій

Рис. 1. Динаміка капітальних інвестицій в сільське господарство України у 2010–2019 роках

Джерело: складено авторами за [4]

на 100 га сільськогосподарських угідь, то у 2010 році цей показник складав лише 27,8 тис. грн. Значного зростання зазначений показник досягнув у 2018 році обсягом 159,9 тис. грн, що у 6 разів більше показника 2010 року.

Обсяг капітальних інвестицій у вітчизняний аграрний сектор у 2019 році складав 55,25 млрд грн (у поточних цінах), що на 7,8% менше відповідного показника попереднього року. Спад інвестицій в аграрний сектор економіки мав значний вплив на зниження темпів приросту сільськогосподарського виробництва, який у 2019 році порівняно з попереднім роком зріс лише на 1,1%, головним чином завдяки високому рівню врожайності сільськогосподарських культур [5, с. 23].

Щодо капіталовкладень у виробництво продуктів харчування, напоїв та тютюнових виробів, то у 2019 році їх обсяги зросли до 23,09 млрд грн, тобто на 37,7% порівняно з 2018 роком. Варто зазначити, що зростання капітальних інвестицій у виробництво продуктів харчування у 2019 році забезпечило відносно вищі (на 3,8%), ніж у сільському господарстві, темпи зростання виробництва в цій галузі. Значні темпи зростання були в інвестиційно привабливому виробництві олій та тваринних жирів (15,9%), какао, шоколаду та кондитерських виробів (13,7%), безалкогольних напоїв, мінеральних та інших вод (7,9%), а також м'яса та м'ясних продуктів (6,0%) [5].

Важливим показником інвестиційної привабливості аграрного сектору економіки є інтерес до нього іноземних інвесторів (рис. 2).

Очевидно, що індекси прямих іноземних інвестицій в аграрний сектор корелюють з макроекономічними умовами до розвитку національної економіки. Дані рисунка 2 свідчать про те, що частка прямих іноземних інвестицій, вкладених у розвиток аграрного

сектору станом на початок 2019 року дорівнювала 17,8 млн дол. США. Водночас важливо відзначити надзвичайно низьку частку цих інвестицій в загальному обсязі іноземних інвестицій в Україну (1,4%).

В цілому спостерігається стабільна тенденція іноземного інвестування розвитку аграрного сектору економіки. Проте, якщо порівняти обсяги іноземного інвестування зі станом на початок 2018 року, то вони зменшились на 21,9%. Ця ситуація підтверджує, що іноземний інвестор сьогодні в основному зацікавлений у використанні природних ресурсів національного аграрного сектору і не орієнтований на довгострокове господарювання, що вимагає інвестиційних проєктів і дотримання збалансованого природокористування з метою збереження відтворювальних потужностей аграрного сектору на перспективу.

До основних іноземних країн-інвесторів розвитку вітчизняного аграрного сектору економіки станом на 01.01.2019 рік належать: Кіпр – 147,3 млн дол. США, при чому його частка в загальних обсягах прямих іноземних інвестицій дорівнювала лише 1,55%; Данія – 53,3 млн дол. США (33,69%); Польща – 36,4 млн дол. США (5,76%); Німеччина – 31,5 млн дол. США (1,85%); США – 3,5%; Нідерланди – 27,3 млн дол. США (0,38%); Франція – 27,3 млн дол. США, тобто 3,67% (табл. 1). Разом з тим, до країн-інвесторів розвитку сільського господарства, частка яких в загальних обсягах іноземного інвестування була найбільшою, належать Данія – 33,69% і Китай – 19,71%.

Залучення іноземних інвестиційних ресурсів для розвитку вітчизняного сектору формує як додаткові можливості, так і ризики й загрози дестабілізації економічних процесів у державі. Йдеться, насамперед, про створення нових резервів економічного зростання, активізацію технологічних інноваційних впроваджень,

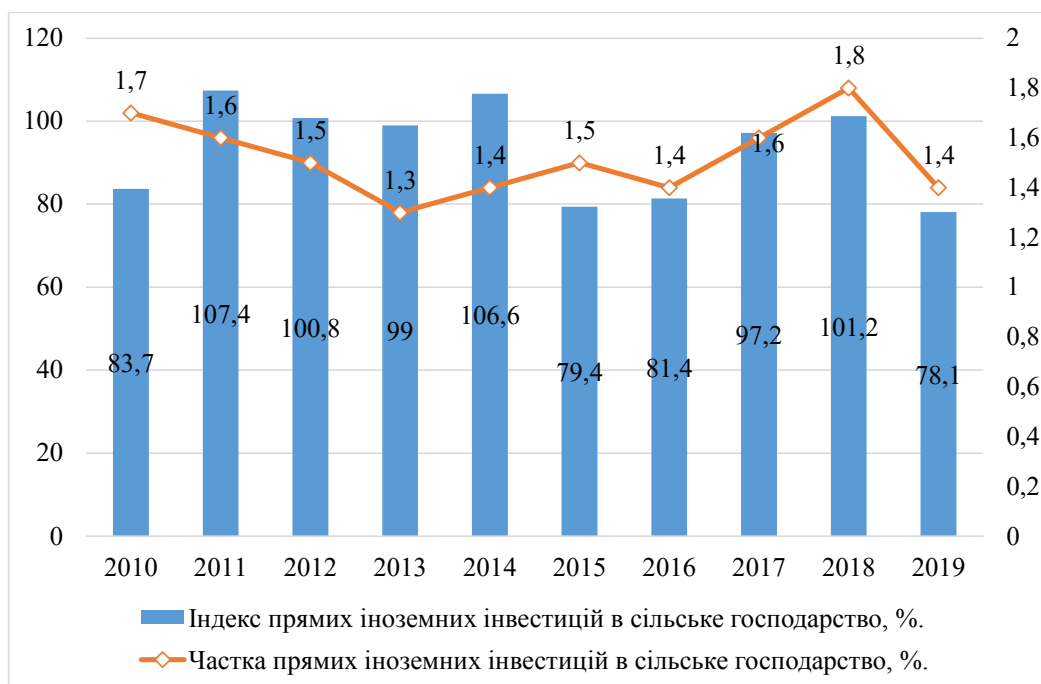

Рис. 2. Динаміка прямих іноземних інвестицій в сільське господарство та їх частка в Україні в 2010–2019 роках

Джерело: складено авторами за [4]

Таблиця 1

Обсяг прямих іноземних інвестицій окремих країн в аграрний сектор економіки України станом на 1.01.2019 року

Країна	Загальний обсяг інвестицій, млн дол. США	У тому числі у сільське, лісове та рибне господарство, млн дол. США	Частка інвестицій у сільське господарство у загальному обсязі, %	Частка країни в інвестиціях у сільське господарство, %
Кіпр	9533,2	147,3	1,55	37,35
Данія	158,2	53,3	33,69	0,62
Польща	632,1	36,4	5,76	2,48
Німеччина	1701,4	31,5	1,85	6,67
Нідерланди	7118,2	27,3	0,38	27,88
Франція	744,4	27,3	3,67	2,92
Велика Британія	2129,7	25,3	1,19	8,34
США	542,1	19,1	3,52	2,12
Віргінські острови	1037,2	12,1	1,17	4,06
Швеція	344,9	11,5	3,33	1,35
Китай	34,0	6,7	19,71	0,13
Швейцарія	1551,7	5,7	0,37	6,08
Усього	25527,1	403,5	1,58	100,0

Джерело: складено авторами за [4]

забезпечення техніко-технологічної модернізації галузей аграрного сектору, підвищення конкурентоспроможності сектору на міжнародних аграрних ринках. Разом з тим, посилюється дія деструктивних впливів, зокрема: поглиблення сировинної спрямованості аграрного сектору, загострення проблеми нерационального природокористування, використання потенціалу природних екосистем України в інтересах інших держав.

Тому при залученні іноземного капіталу в розвиток аграрного сектору рекомендується дотримуватися стратегічної спрямованості щодо: 1) формування механізмів мотивації та стимулювання для інноваційної модернізації переробної промисловості; 2) застосування принципів раціонального природокористування та збереження відтворювальної здатності природних екосистем; 3) створення механізмів компенсації економічних, інфраструктурних та екологічних втрат у господарських процесах; 4) впровадження інструментів посилення соціальної відповідальності іноземних інвесторів при прийнятті управлінських рішень [8, с. 321].

Саме сьогодні, на наш погляд, застійний та депресивний характер розвитку сільських територій в Україні, що характеризується занедбаною соціально-економічною інфраструктурою, реальним «вимиранням» сіл та дедалі більшими проявами девіантної та кон'юнктурної поведінки, обмежує параметри інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки.

З метою усунення слабких місць та ефективного використання наявного ресурсного потенціалу аграрного сектору доцільною є систематична перебудова існуючих підходів до організації інвестиційного забезпечення. Це вимагає визначення цілей, реалізація яких створить адекватні умови для модернізації галузей вітчизняного аграрного сектору економіки (рис. 3).

Існуючі ірраціональні підходи до формування інституційного середовища реалізації інвестиційних проєктів обмежують параметри ефективності інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору.

Відповідно постає об'єктивна доцільність зміни існуючих підходів до бюджетного фінансування процесів модернізації галузей аграрного сектору не лише з позиції збільшення обсягів фінансування, а й систематичних змін у принципах розподілу та розподілу коштів, орієнтуючись на практику їх виділення на конкурсних умовах. Важливим є врахування пріоритетності перспективних стартапів в аграрному секторі, реалізація яких потребує залучення фінансових ресурсів.

Сьогодні реструктуризації потребують заходи щодо підвищення ефективності реалізації програм покращення інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки. Це вимагає імплементації механізмів державно-приватного партнерства, розбудови соціально-економічної інфраструктури сільських територій, покращення логістичної підтримки активізації розвитку бізнес-процесів й комунікаційних взаємозв'язків між суб'єктами вітчизняного аграрного сектору, подолання негативних міграційних тенденцій на сільських територіях, реалізації мотиваційних механізмів спрямування частини коштів трудових мігрантів серед сільського населення щодо спрямування їх в сегмент започаткування приватного бізнесу в аграрному секторі та фінансування реалізації інвестиційних проєктів [8].

Формування мотиваційних механізмів і стимулів щодо реінвестиції отриманого прибутку суб'єктами господарювання в сегменті модернізації виробничих потужностей галузей аграрного сектора, шляхом імплементації механізмів запровадження тимчасового періоду пільгового оподаткування проєктної діяльності в аграрному секторі економіки, популяризації успішних практик реалізації інвестиційних проєктів, активізації державної підтримки реалізації довгострокових галузевих програм оновлення матеріально-технічної бази, пошуку можливостей залучення джерел додаткового фінансування на засадах пільгового кредитування, використання інструменту аграрних розписок, поширення практики застави орендного права на земельну ділянку при отриманні кредиту в банку.

Рис. 3. Пріоритетні цілі інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору національної економіки

Джерело: розроблено авторами

Стримує параметри ефективності системи інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки недостатній рівень інтелектуально-кадрової підтримки, подолання деструктивних процесів формування якого потребує впровадження довгострокових механізмів та інструментів удосконалення процесів підготовки та перепідготовки інтелектуальних кадрів. Своєю чергою, це потребує орієнтації на комплексну реалізацію таких заходів:

1) покращення людського капіталу в аграрному секторі, шляхом формування мотиваційних механізмів і стимулів до проживання в сільській місцевості, підвищення рівня освіченості сільського населення, гарантування рівного доступу до здобуття вищої освіти молоді на сільських та урбанізованих територіях;

2) посилення інтелектуальної складової підготовки управлінських кадрів для аграрного сектору економіки через реструктуризацію існуючих підходів до організації процесів їх стажування, підвищення кваліфікації та перепідготовки, реалізації механізмів фінансової підтримки перспективних проєктно-інноваційних ідей, покращення експериментальної бази проведення досліджень у науково-технічній сфері на сільськогосподарських підприємствах;

3) активізація діяльності на сільських територіях мережі агенцій регіонального розвитку та сільськогосподарських дорадчих служб у частині організації та проведення навчань, тренінгів і семінарів серед сільського населення щодо перспектив і технологій впровадження інновацій в практику господарювання.

На наш погляд, комплексна реалізація запропонованих заходів забезпечить формалізацію інструментарію інвестиційної модернізації аграрного сектору економіки, що в подальшому трансформується у сегмент національної економіки (рис. 4).

Висновки з проведеного дослідження. Недостатній рівень інвестиційної привабливості вітчизняного аграрного сектору зумовлений дестабілізуючим впливом ряду деструктивних чинників, серед яких відсутність надійних механізмів гарантування прав інвестора та захисту приватної власності на засоби виробництва, незавершена реформа судочинства, лобювання комерційних інтересів представників потужного аграрного бізнесу в органах державної влади, загострення проявів рейдерських захоплень майна аграрних суб'єктів господарювання. На наш погляд, підвищення ефективності розвитку аграрного сектору економіки передбачає доцільність дотримання стратегічної орієнтації на досягнення пріоритетів із конкретними конструктивними заходами на макро-, мезо-, та мікрорівнях, а також в межах основних компонент покращення його інвестиційного забезпечення. До першочергових заходів формування інвестиційного забезпечення відносяться: реструктуризація державної підтримки інвестування аграрного сектору; стратегічне програмування проєктів інвестиційного розвитку; формування механізмів реінвестування прибутку.

Отже, вдосконалення інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки є ефективним інструментом не лише для зміцнення його конкурентних позицій, але й формування потужних ресурсних резервів для розвитку національної економіки.

Рис. 4. Організаційно-економічний інструментарій покращення інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору національної економіки

Джерело: розроблено авторами

Список використаних джерел:

1. Васильєва Л.М. Інвестиційне забезпечення стійкого розвитку аграрного сектору. URL: <http://official.chdu.edu.ua/article/download/60093/55856>.
2. Кісіль М.І. Наукові дослідження інвестиційних проблем в аграрному секторі економіки. *Економіка АПК*. 2016. № 6. С. 84–96.
3. Лупенко Ю.О., Захарчук О.В. Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку сільського господарства України. *Економіка АПК*. 2018. № 11. С. 9–18.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Сільське господарство України за 2019 рік : стат. зб. / відп. за вип. О.М. Прокопенко ; Держ. служба статистики України. Київ, 2020. 230 с.
6. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2012. 182 с.
7. Транченко Л.В., Лопатюк Р.І. Механізм державної підтримки інвестування сільського господарства. *Сучасні питання економіки і права*. 2013. Вип. 2. С. 34–41.
8. Урба С. І. Аграрний сектор у системі забезпечення економічної безпеки України : проблеми теорії та практики : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 460 с.

References:

1. Vasylieva L.M. Investytsiine zabezpechennia stiiikoho rozvytku ahrarnoho sektoru [Investment support for sustainable development of the agrarian sector]. Available at: <https://official.chdu.edu.ua/article/download/60093/55856>.
2. Kisil M.I. (2016) Naukovi doslidzhennia investytsiinykh problem v ahrarnomu sektori ekonomiky [Scientific researches of investment problems in the agrarian sector of the economy]. *Ekonomika APK*, no. 6, pp. 84–96.
3. Lupenko Yu.O., Zakharchuk O.V. (2018) Investytsiine zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy [Investment provision of innovative development of Ukrainian agriculture]. *Ekonomika APK*, no. 11, pp. 9–18.

4. Official site of the State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2020). Silske hospodarstvo Ukrainy za 2019 rik [Agriculture of Ukraine]. Kyiv: Informatsiino-analitychne ahentstvo.
6. Lupenko Yu.O., Mesel-Veseliak V.Ia. (2012) Stratehichni napriamy rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku [Strategic directions of agricultural development of Ukraine for the period up to 2020]. Kyiv: IAE. (in Ukrainian)
7. Tranchenko L.V., Lopatiuk R.I. (2013) Mekhanizm derzhavnoi pidtrymky investuvannia silskoho hospodarstva [Mechanism of state support for agricultural investment]. *Suchasni pytannia ekonomiky i prava*, vol. 2, pp. 34–41.
8. Urba S.I. (2019) Ahrarnyi sektor u systemi zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: problemy teorii ta praktyky [The agricultural sector in the system of economic security of Ukraine: problems of theory and practice]. Lviv: LNU of I. Franko. (in Ukrainian)

E-mail: Urb25@ukr.net